

Zó zit het

Veelgestelde vragen over de nieuwe kerndoelen en examenprogramma's Nederlands beantwoord

Na de zomer zijn naast de nieuwe kerndoelen ook de examenprogramma's Nederlands voor vmbo, havo en vwo definitief. Dat betekent dat elke leraar aan de slag kan gaan met de nieuwe doelen voor het onderwijs. Ook in dit magazine is er de afgelopen jaren veel aandacht besteed aan deze curriculumvernieuwing. Toch merken we dat er bij leraren nog veel vragen leven over het vernieuwde schoolvak Nederlands. In dit artikel gaan we in op veelgestelde vragen.

Wat zijn kerndoelen?

De nieuwe kerndoelen zijn door SLO in opdracht van het ministerie van OCW ontwikkeld. Er is een set voor het primair onderwijs (inclusief speciaal onderwijs) en een set voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs (inclusief voortgezet speciaal onderwijs). Per leergebied is er een karakteristiek met de kenmerken van het leergebied, een overzicht van de domeinen en de bijbehorende kerndoelen.

De kerndoelen zijn het uitgangspunt voor het onderwijs en geven richting en ruimte. Het zijn daarmee dus geen toetsdoelen. Ze maken concreet wat van scholen wordt verwacht, maar bieden ook ruimte aan scholen voor keuzes in het eigen onderwijsaanbod.

Wat zijn eindtermen?

In de bovenbouw van het voortgezet onderwijs (vo) is er voor elke schoolsoort en leerweg een examenprogramma voor het vak Nederlands. Elk examenprogramma bevat een karakteristiek waarin de relevantie van het vak en de inhoud op hoofdlijnen staat beschreven, een raamwerk van (sub)domeinen en een set eindtermen. Eindtermen beschrijven de kennis, vaardigheden en houdingen die leerlingen aan het einde van het vo minimaal bereikt moeten hebben. Daarmee geven ze meer houvast bij het vormgeven van onderwijs en toetsing.

Het vak Nederlands sluiten leerlingen af met een school- en centraal examen. In het raamwerk van domeinen staat beschreven welke subdomeinen aan het school- en/of centraal examen zijn toegevoegd. Voor het centraal examen ontwikkelde de syllabuscommissie Nederlands in 2025–2026 nieuwe syllabi onder regie

van het College voor Toetsen en Examens (CvTE). Daarin worden de eindtermen die in het centraal examen worden getoetst nader gespecificeerd. Zo wordt voor leraren en toetsmakers duidelijk wat precies verwacht mag worden van leerlingen op het centraal examen.

Komt er nu echt een doorlopende leerlijn?

De nieuwe kerndoelen en examenprogramma's zijn tegelijkertijd ontwikkeld. Dat bood kansen om zowel inhoud als formulering goed af te stemmen en te werken aan een doorlopende leerlijn. Inhouden uit de kerndoelen onderbouw vo bouwen voort op inhouden uit de kerndoelen primair onderwijs en de examenprogramma's sluiten weer aan op de kerndoelen onderbouw vo. Het verwerven van taalvaardigheden en kennis moet worden gezien als een cyclische ontwikkeling, waarbij kennis en vaardigheden worden verdiept en uitgebreid. Zowel in geselecteerde inhouden als in leerlingactiviteiten, uitgedrukt in zogenoemde handelingswerkwoorden, wordt die opbouw en ontwikkeling zichtbaar. Voor verschillende vaardigheden geldt dat hetgeen je doet gedurende de jaren niet verandert (het vormen van begrip

van teksten bijvoorbeeld), maar juist de teksten, de contexten en de taken zorgen voor een bepaalde mate van differentiatie en verdieping.

Zijn de kerndoelen en examenprogramma's concreter dan voorheen?

De oude kerndoelen en examenprogramma's zijn destijds bewust globaal geformuleerd, om scholen en leraren optimale vrijheid te bieden bij de inrichting van het onderwijs. Door de jaren heen bleek echter dat ze leraren te weinig houvast bieden: ze konden uit de kerndoelen en eindtermen onvoldoende opmaken wat precies moest worden aangeboden, onderwezen en getoetst. Om die reden gaf OCW aan SLO de opdracht om bij de vernieuwing van het curriculum concretere doelen te beschrijven. De nieuwe kerndoelen en eindtermen bevatten steeds een doelzin, een uitwerking ('het gaat hierbij om...') en een illustratie ('te denken valt aan...'). De doelzin en uitwerking worden wettelijk vastgelegd, de illustratie niet.

De kerndoelen differentiëren niet naar schoolsoorten en leerwegen, maar zijn gericht op een brede leerlingpopulatie. Ze zijn daarom bewust zowel ambitieus als relatief open geformuleerd.

De eindtermen worden wel per schoolsoort/leerweg opgeleverd en zijn dus scherper geformuleerd en afgebakend. Zo lezen leerlingen op de havo bijvoorbeeld ook historische literatuur van voor 1945, maar is dat op het vmbo niet verplicht. Per schoolsoort/leerweg wordt duidelijk omschreven wat iedere leerling aan het einde van de bovenbouw moet kennen en kunnen.

De concreetheid van de eindtermen en examenprogramma's ligt daarmee tussen de huidige eindtermen en het Referentiekader Taal en Rekenen in. Omdat het huidige Referentiekader niet meer aansluit op de nieuwe doelen zal ook dat kader worden herzien. Hierbij wordt goed gekeken welke functie dat kader moet hebben en hoe het comple-

mentair is en niet dubbel of zelfs inconsistent met de kerndoelen en examenprogramma's, zoals in de huidige situatie het geval is.

Hoe zit het met de verschillende typen doelen?

In de kerndoelen en examenprogramma's worden drie typen doelen onderscheiden: aanbod, ervaring en beheersing. Aanbodsdoelen richten zich op de school en beschrijven waar het onderwijsaanbod in moet voorzien. Formeel zijn aanbodsdoelen alleen in de kerndoelen opgenomen, maar scholen zijn vrij dat aanbod te continueren in de bovenbouw vo. Het gaat dan bijvoorbeeld om het zorgen voor een rijke taal- en leesomgeving op school.

Beheersingsdoelen zijn gericht op de leerling en beschrijven welke kennis en vaardigheden leerlingen moeten laten zien en toepassen. Ervaringsdoelen leggen de nadruk op het opdoen van ervaringen die bijdragen aan het verdiepen van kennis, kritische reflectie, eigen opvattingen en voorkeuren. Bij het vak Nederlands is gekozen voor een ervaringsdoel rondom creatief omgaan met taal. In sommige doelen worden beheersing en ervaring gecombineerd, de zogenoemde hybride doelen, zoals in de eindterm over digitale communicatiemiddelen. Leerlingen moeten kennis hebben van mediastrategieën en beïnvloeding in online communicatie, maar moeten ook ervaringen opdoen met digitale middelen om zelf conclusies te kunnen trekken over de mogelijkheden en beperkingen ervan.

Deze driedeling is bewust gekozen. Onderwijs draait niet alleen om wat leerlingen aantoonbaar beheersen, maar ook om wat scholen aanbieden en welke ervaringen leerlingen opdoen. Door verschillende typen doelen en handelingswerkwoorden te gebruiken, wordt recht gedaan aan die breedte en wordt voorkomen dat het curriculum zich uitsluitend richt op wat eenvoudig toetsbaar is. Tegelijkertijd is het belangrijk om deze

typen doelen niet los van elkaar te zien: juist in de klas komen verschillende doelen samen in betekenisvolle onderwijs- en toetsactiviteiten.

Wanneer kan ik aan de slag met de nieuwe doelen?

De geactualiseerde kerndoelen Nederlands gelden vanaf schooljaar 2026–2027 als wettelijke opdracht aan de school en vanaf 2031 ziet de Inspectie van het Onderwijs erop toe dat alle scholen onderwijs geven dat gebaseerd is op de nieuwe kerndoelen. De geactualiseerde examenprogramma's volgen vanaf schooljaar 2028–2029 in leerjaar 3 vmbo en leerjaar 4 havo/vwo. Dat lijkt misschien nog ver weg, maar juist de komende jaren bieden ruimte om het curriculum op school opnieuw tegen het licht te houden: wat is er nodig in het curriculum om beter aan te sluiten op de nieuwe kerndoelen en eindtermen en hoe sluiten primair onderwijs, onder- en bovenbouw vo goed op elkaar aan? Om scholen daarbij te ondersteunen worden de komende jaren onder andere voorbeeldleerlijnen en handreikingen ontwikkeld.

De komende jaren is de leraar aan zet: het curriculum is vernieuwd en dat wordt zichtbaar in het schoolcurriculum en in het PTA. Gebruik de komende jaren om na te gaan wat jullie al goed doen, waar de hiaten zitten, waar je mogelijkheden ziet om je programma vakinhoudelijk te verbeteren. Pak de karakteristieken van de kerndoelen en examenprogramma's erbij als visiestuk: waar willen we als vakgroep heen met het schoolvak Nederlands en wat is de bedoeling van ons vak? Van daaruit maak je keuzes en werk je samen aan een rijk en betekenisvol schoolvak Nederlands. ■

Nellianne van Schaik & Jocelijn Pleumeekers (curriculumontwikkelaars SLO)

De nieuwe kerndoelen vind je via <www.actualisatiekerndoelen.nl> en informatie over de nieuwe examenprogramma's op <www.actualisatie-examenprogrammas.nl>.